

K U R S M A N U A L

KOMPETANSEUTVIKLING AV HJELPEVERGER FOR ENSLIGE MINDREÄRIGE ASYLSØKERE

Norsk Folkehjelp

2004

Tegningene som er brukt på forsiden til kursmanualen og de ulike kapitlene er laget av verger som har deltatt i øvelse D: Tegn er verge.

Tekst: Hilde Krogh og May Sagbakken

Design: NORDOG Design

Copyright: Norsk Folkehjelp
Storgata 33A
0028 Oslo

Innledning

Oppgaven som hjelpeverge¹ for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger er både viktig og givende. Den som påtar seg et vergeoppdrag får anledning til å gå inn i nye verdener og samtidig ta i bruk sin evne som tals- og støtteperson. Det er imidlertid også en oppgave hvor den som gir støtte trenger støtte, i form av en innføring i hva et vergeoppdrag innebærer, informasjon om hva som rører seg på området og, ikke minst, muligheten til å diskutere sine erfaringer med verger og andre involverte parter.

Hensikten med denne kursmanualen er å bidra til en utforskning, styrking og videreutvikling av den kunnskapen som allerede finnes på feltet, samt gi oversikt over noe av den basisinformasjonen en trenger som hjelpeverge. Manualen er lagt opp slik at den kan tilpasses verger med ulik erfaringsbakgrunn. Den inneholder også en blanding av utforskende øvelser og informative innslag, to tilnæringsmåter som, etter vår mening, både utfyller hverandre og oppmuntrer til diskusjon.

Kursmanualen er en del av prosjektet *Rekruttering og kompetanseutvikling av hjelpeverger for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Prosjektet har vært drevet i regi av Norsk Folkehjelp med midler fra Utlendingsdirektoratet i perioden august 2003 til februar 2004. Det har vært UDIs ønske å bidra til kommunenes arbeid med kompetanseutvikling av hjelpeverger for på denne måten å styrke oppfølgingen av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.

Manualens innhold og metodiske innfallsvinkler baserer seg på varierte erfaringer. Erfaringsbasert og utforskende læring har vært prøvet ut av prosjektmedarbeiderne i mange ulike sammenhenger med svært gode resultater. Innfallsvinkelen har derfor også fått sin plass i denne manualen. Erfaringer fra prosjektet *Følgesvennen*, også det drevet i regi av Norsk Folkehjelp med midler fra stiftelsen Helse og Rehabilitering, har vært førende for utformingen av deler av innholdet i manualen. I prosjektperioden har det vært avholdt kurs i sju ulike kommuner. I denne forbindelse har tilbakemeldinger fra og samarbeid med verger, mottaksansatte og overformyndere vært helt vesentlige for den endelige utformingen av manualen.

Vi takker alle som har bidratt til utformingen av manualen og håper at den vil være et nyttig og inspirerende bidrag i arbeidet med å styrke vergeordningen for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.

Oslo, februar 2004

Hilde Krogh, prosjektleder
May Sagbakken, prosjektkoordinator

¹ I manualen bruker vi for enkelthets skyld begrepet verge i stedet for hjelpeverge.

Kursmetode

Gjennom informasjon som kan brukes i presentasjoner (lysark) søker vi å besvare noen av de spørsmålene som rår i forhold til vergeoppdraget. Disse informasjonsdelene omfatter en innføring i enslige mindreårige asylsøkeres situasjon, en presentasjon og spesifisering av vergens oppgaver, samt oversikter over “det første møtet”, formidlerrollen og balansegangen i vergerollen.

I tillegg til informasjon belyser kursene ulike problemstillinger rundt vergerollen ved hjelp av rollespill, gruppeoppgaver, og presentasjon av ulike påstander og casestudier. I disse delene av kurset legges det vekt på at deltakerne selv skal være med på å forme kurset ut fra sine spørsmål og erfaringer.

Hvem kan være kursleder?

Overformyndert har veiledningsplikt i forhold til vergene. I *Veiledning til verger for enslige mindreårige asylsøkere*, utgitt av Justis- og politidepartementet, heter det at overformyndert bør være tilgjengelig for bistand i vanskelige saker, og at det med fordel kan avholdes kurs (s.5). Kapasiteten hos overformyndere kan være begrenset med hensyn til å avholde kurs. En løsning kan være at erfarne verger med gode kvalifikasjoner blir engasjert til å assistere, eventuelt lede ulike typer kurs og/eller seminarer. Eksempler på gode kvalifikasjoner hos verger kan være:

- Erfaring som verge.
- Interesse og engasjement for vergeoppdraget.
- Noe erfaring fra å holde kurs.
- Evne til å lytte.
- Evne til å stille gode spørsmål og skape dialog.

Enkelte kursdeler kan også presenteres av lokale ressurspersoner. Ansatte i mottak eller i bokollektiv kan for eksempel snakke om de enslige mindreårige asylsøkerne, deres bakgrunn, deres situasjon i Norge generelt og i bosituasjonen spesielt. Andre aktuelle bidragsyttere kan være psykiatriske sykepleiere som har arbeidet med flyktninger. Representanter fra frivillige organisasjoner med erfaring fra opplæring av verger eller arbeid med enslige mindreårige kan også inviteres, enten som innledere eller som kursholdere.

Hvem bør delta?

Vi har presentert fire ulike kurs- og seminareksempler rettet mot nye og erfarne verger. Dette betyr at en kan velge en kursmodell ut fra de som melder sin interesse. Kurset vil styrkes ved å invitere ansatte i mottak og bokollektiv, barnevern, skole, osv.

Lokaler og utstyr

Lokaler bør passe til et kurs for 10-20 personer og ha god plass til gruppearbeid. Bord og stoler bør settes sammen i grupper med plass til 4 personer på hvert bord. Dette øker deltakernes mulighet til å snakke sammen og jobbe sammen.

Lokalet bør være utstyrt med flipover og lysarkframviser. I tillegg er det behov for tusjer, penner, flipover ark, maskeringstape og gule post-it lapper.

KURSMODELLER

Kursmanualen kan brukes fleksibelt. For at kursene eller seminarene skal kunne tilpasses ulike behov har vi inkludert **fire forskjellige kurs- og seminarreksempler**.

Kursene varierer i tid. Vi har inkludert følgende eksempler på kurs:

- et kortere innføringskurs for nye verger (3 timer);
- et lengere kurs for både nye og erfarne verger (4 timer);
- et oppfølgingskurs for erfarne verger (6 timer), og
- en seminarrekke for nye og erfarne verger (2 timer à 6 ganger).

Kursene varierer i innhold.

Mens det i seminarrekken er lagt inn forslag til ulike temaer, veksler innholdet i kursene ut i fra hvorvidt deltakerne er nye, erfarne, eller en blanding av nye og erfarne verger. Mens noe av kursenes innhold holdes konstant (introduksjon, hvem er de enslige mindreårige, aktuelle dilemmaer og spørsmål osv.), så skiftes andre deler av innholdet ut basert på deltakernes tidligere erfaring som verge.

EKSEMPEL 1. KURS FOR NY VERGER (3 timer)

Notater til kursholder: Dette er det korteste kursalternativet. Her er det lagt vekt på å introdusere vergene til selve oppdraget. I en slik sammenheng er det viktig å innkludere:

- En diskusjon fokusert på deltakernes usikkerhet rundt vergeoppgaven og forventninger til kurset (øvelse A og øvelse C).
- Enkle casestudier (øvelse H) som illustrerer aktuelle problemstillinger i forbindelse med vergens formelle oppgaver.
- En illustrasjon av vergens oppgaver (øvelse E og F).
- Anbefalinger i forbindelse med det første møtet samt en diskusjon rundt hvordan en begrenser vergeoppgavene (oversikt 9 og 10).

18:00 – 18:45 Åpning og introduksjon

Øvelse A: Introduksjonskort

Øvelse B: Post-it

Øvelse C: Forventningsrunde

18:45 – 19:15 Hvem er de enslige mindreårige?

Presentasjon av oversikt 1, 2: Hvem er de enslige mindreårige?

Presentasjon av oversikt 3: Grunnleggende behov

Presentasjon av oversikt 4, 5: Traumer, stress og motstandsdyktighet

19:15 – 19:30 Pause**19:30 – 20:00 Vergens formelle oppgaver**

Presentasjon av oversikt 6: Vergens formelle oppgaver

Øvelse H: 2-3 casestudier, tilpasset nye verger

20:00 – 20:30 Aktuelle spørsmål og problemstillinger rundt vergerollen

Øvelse F: Fire hjørner, tilpasset nye verger

Alternativ:

Øvelse E: Rollespill: samarbeid med mottak og advokat

20:30 – 21:00 Viktige skritt på veien til en solid relasjon med den mindreårige

Presentasjon av oversikt 8: Det første møtet

Presentasjon av oversikt 9: Hvor mye skal jeg involvere meg?

EKSEMPEL 2. KURS FOR NYE OG ERFARNE VERGER (4 timer)

Notater til kursholder: I et kurs hvor det deltar både nye og erfarne verger er det viktig at nye hjelpverger får komme til orde og gi uttrykk for usikkerheten rundt vergens oppgaver (øvelse A). Deltakelsen av erfarne verger kan bidra til å oppklare spørsmål og gi eksempler på hvordan de har håndtert liknende situasjoner.

- 17:00 – 17:45** **Åpning og introduksjon**
Øvelse A: Introduksjonskort
Øvelse B: Post-it
Øvelse C: Forventningsrunde
- 17:45 – 18:15** **Hvem er de enslige mindreårige?**
Presentasjon av oversikt 1, 2: Hvem er de enslige mindreårige?
Presentasjon av oversikt 3: Grunnleggende behov
Presentasjon av oversikt 4, 5: Traumer, stress og motstandsdyktighet
- 18:15 – 18:30** **Pause**
- 18:30 – 19:15** **Vergens formelle oppgaver**
Presentasjon av oversikt 6: Vergens formelle oppgaver
Øvelse H eller I: Casestudier tilpasset møtet mellom erfarne og nye verger.
- 19:15 – 19:45** **Barnets beste**
Innledning om viktige artikler i barnekonvensjonen (Oversikt 7)
Øvelse I: Casestudie om taushetsplikt
- 19:45 – 20:00** **Pause**
- 20:00 – 20:30** **Aktuelle spørsmål og problemstillinger**
Øvelse F: Fire hjørner - tilpasset møtet mellom erfarne og nye verger
- 20:30 – 21:00** **Viktige skritt på veien til en solid relasjon med den mindreårige**
Presentasjon av oversikt 8: Det første møtet
Presentasjon av oversikt 9: Hvor mye skal jeg involvere meg?

EKSEMPEL 3. KURS FOR ERFARNE VERGER (6 timer)

Notater til kursleder: Nytt i denne kursmodellen er inkluderingen av en tegneøvelse (øvelse D). Øvelsen er lagt inn for å få frem hva erfarne verger legger i det å være verge. Tegningene og presentasjonen av disse danner et utmerket utgangspunkt for en diskusjon om hva vergens oppgaver kan og skal bestå i. Helt til slutt har vi lagt inn en avrunding hvor oppmerksomheten blir rettet mot hva deltakerne anser som viktig å jobbe videre med. Den avsluttende diskusjonen kan fungere som et springbrett for etablering av jevnlig nettverkssamlinger.

- 15:00 – 15:45** **Åpning og introduksjon**
Øvelse A: Introduksjonskort
Øvelse B: Post-it
Øvelse C: Forventningsrunde
- 15:45 – 16:15** **Hvem er de enslige mindreårige?**
Presentasjon av oversikt 1, 2: Hvem er de enslige mindreårige?
Presentasjon av oversikt 3: Grunnleggende behov
Presentasjon av oversikt 4, 5: Traumer, stress og motstandsdyktighet
- 16:15 – 16:30** **Pause**
- 16:30 – 17:30** **Hva er en verge?**
Øvelse D: Tegn en verge
- 17:30 – 18:15** **Pause (bespising)**
- 18:15 – 18:45** **Vergens formelle oppgaver**
Presentasjon av oversikt 6: Vergens formelle oppgaver
Diskusjon
- 18:45 – 19:15** **Samarbeid med advokat og mottak**
Øvelse E: Rollespill
- 19:15 – 19:45** **Aktuelle spørsmål og problemstillinger**
Øvelse F: Fire hjørner - tilpasset erfarne verger
- 19:45 – 20:00** **Pause**
- 20:00 – 20:30** **Barnets beste**
Innledning om viktige artikler i barnekonvensjonen (Oversikt 7)
Øvelse I: Casestudie om taushetsplikt
- 20:30 – 21:00** **Viktige skritt på veien til en solid relasjon med den mindreårige**
Presentasjon av oversikt 9: Hvor mye skal jeg involvere meg?
Avrunding: Hva er det viktig å jobbe videre med?

EKSEMPEL 4. SEMINARREKKE

Notater til kursholder: Seminarrekken inneholder seks ulike deler à 2 timer, og kan erstatte et innføringskurs, fungere som en fortsettelse av et kurs, eller brukes som temaer for nettverkssamlinger. Det er opp til kursleder(e) og deltakere hvor ofte en vil avholde seminarene, forslagsvis kan de gå over et halvt år, eventuelt et år. Seminarene inneholder mange av kursdelene. Vi henviser derfor både til oversikter og øvelser.

- Seminar 1** **Vergeoppdraget: en oversikt.**
- Forventninger til det å være verge (Øvelse B).
 - Grunnleggende behov (Oversikt 3).
 - Oversikt over vergens oppgaver (Oversikt 6).
- Seminar 2** **Vergeoppdraget: aktuelle spørsmål og problemstillinger.**
- Innledning: Hva ønsker deltakerne å fokusere på?
 - Casestudie tilpasset nye verger (Øvelse H eller I).
 - Fire hjørner, tilpasset vergenes erfaringer (Øvelse F).
 - Rollespill om samarbeid med advokat og mottak (Øvelse E).
 - Diskusjon: Hva skal til for å lette og forenkle vergeoppdraget?
- Seminar 3** **Hvem er de enslige mindreårige? utfordringer i eksil.**
- Innledning om enslige mindreårige (Oversikt 1 og 2).
 - Innledning om traumer og stress (Oversikt 4).
 - Innledning om motstandsdyktighet (Oversikt 5).
 - Diskusjon: Hvordan kan vergen bidra til å styrke den mindreårige? (Hvordan passe på at den mindreårige får det hun/han har krav på og behov for.)
- Seminar 4** **Barnets beste.**
- Spørsmålsrunde: Hva forstår deltakerne med utsagnet: “barnets beste”?
 - Barnekonvensjonen: hvilke artikler er viktige for enslige mindreårige asylsøkere? (Oversikt 7).
 - Hva slags problemstillinger kan oppstå når en forsøker å finne ut av hva som er barnets beste? (Øvelse H eller I)
- Seminar 5** **Kommunikasjon og holdninger.**
- Diskusjon: Hva slags erfaringer har vergene som formidler på vegne av den mindreårige?
 - Huskeliste i forbindelse med formidlerrollen (Oversikt 10).
 - Møte med holdninger i samfunnet og hos en selv (Øvelse G).
 - Fire hjørner (Øvelse F).
- Seminar 6** **Hvor mye skal vergen involvere seg?**
- Øvelse D: Tegn en verge
 - Hva er vergens viktigste oppgaver? (oversikt 6)
 - Hvor mye en verge skal involvere seg (Oversikt 9).
 - Diskusjon: Hvordan kan vergene støtte hverandre? Etablering av nettverkssamlinger.

HVORDAN INNLEDE ET VERGEKLIPS

HVORDAN INNLEDE ET VERGEKURS

Ved starten av et kurs er det viktig å skape en god stemning og en følelse av trygghet blant deltakerne. Oppvarmings- og innledningsøvelser hvor det legges opp til at deltakerne skal bli kjent med hverandre, vil ofte gjøre det lettere å ta ordet, stille spørsmål eller ta opp vanskelige problemstillinger. En annen hensikt med innledningsøvelser er for kurslederne å få en begynnende forestilling om hvilke spørsmål og utfordringer deltakerne gjerne vil vite mer om.

Under dette kapitlet har vi inkludert følgende øvelser:

- Øvelse A, Introduksjonskort
- Øvelse B, Forventninger
- Øvelse C, Post-it

ØVELSE A: Introduksjonskort

Hensikt med øvelsen

- Å skape trygghet og tillit blant deltakerne.
- Å få alle til å snakke litt om seg selv.
- Å innlede temaer rundt vergerollen i en aksepterende atmosfære.

Tid 30 minutter

Utstyr Penn og farget papir

Fremgangsmåte

1. Skriv opp følgende på et flipover ark før kursets start:

Jeg heter.....
 Jeg liker å (gjøre).....
 Jeg er verge fordi.....
 Min største utfordring som verge er.....

Alternativ for nye verger:

Jeg er interessert i å bli verge fordi.....
 Min største usikkerhet rundt vergerollen er.....

Alternativ for andre deltakere (overformyndere, mottaksansatte osv):

Jeg er interessert i vergerollen fordi.....
 Min største usikkerhet rundt vergerollen er.....

2. Gi hver deltaker en penn og et ark.
3. Be deltakerne om å dele seg opp i par og intervjuer hverandre. Når de intervjuer hverandre skal de ta utgangspunkt i de ufullstendige setningene på flipover arket som du henger opp foran i kurslokalet. For eksempel, Per spør Kari: Kari, hva er din største utfordring som verge? Kari svarer: min største utfordring er...
4. Deretter skal deltakerne presentere hverandre i plenum. For eksempel, Per sier: Dette er Kari, hennes største utfordring som verge er.....

ØVELSE B: Forventninger til kurset

Hensikt med øvelsen:

- Det er viktig å avklare hva deltakerne ønsker å få ut av kurset. En forventningsrunde gir deltakerne en mulighet til å sette spørsmål og dilemmaer på dagsorden.
- Kursleder kan bruke listen med forventninger som en rettesnor - noe de kan vende tilbake til med jevne mellomrom i løpet av kurset for å forsikre seg om at alle viktige spørsmål er blitt besvart.

Tid: 10 – 15 minutter.

Utstyr: Flipover ark

Fremgangsmåte:

Deltakerne oppfordres til å komme med spørsmål de måtte ha rundt kursets tema, for eksempel, ting de selv har støtt på som har virket uklare og som de ønsker skal diskuteres på kurset. Kursleder skriver opp forventninger og spørsmål til temaet er uttømt. (En slik forventningsrunde kan ofte påvirke deltakernes hukommelse og de kommer på spørsmål de har glemt eller lagt til side.) Listen med spørsmål henges opp på et sted hvor den er lett å få øye på for samtlige deltakere.

ØVELSE C: Post-it

Hensikt med øvelsen:

- Gi en alternativ mulighet til å stille spørsmål for deltakere som ikke liker å stille spørsmål i plenum.

Tidsbruk: Brukes under hele kurset.

Utstyr: Gule Post-it blokker, flipover ark.

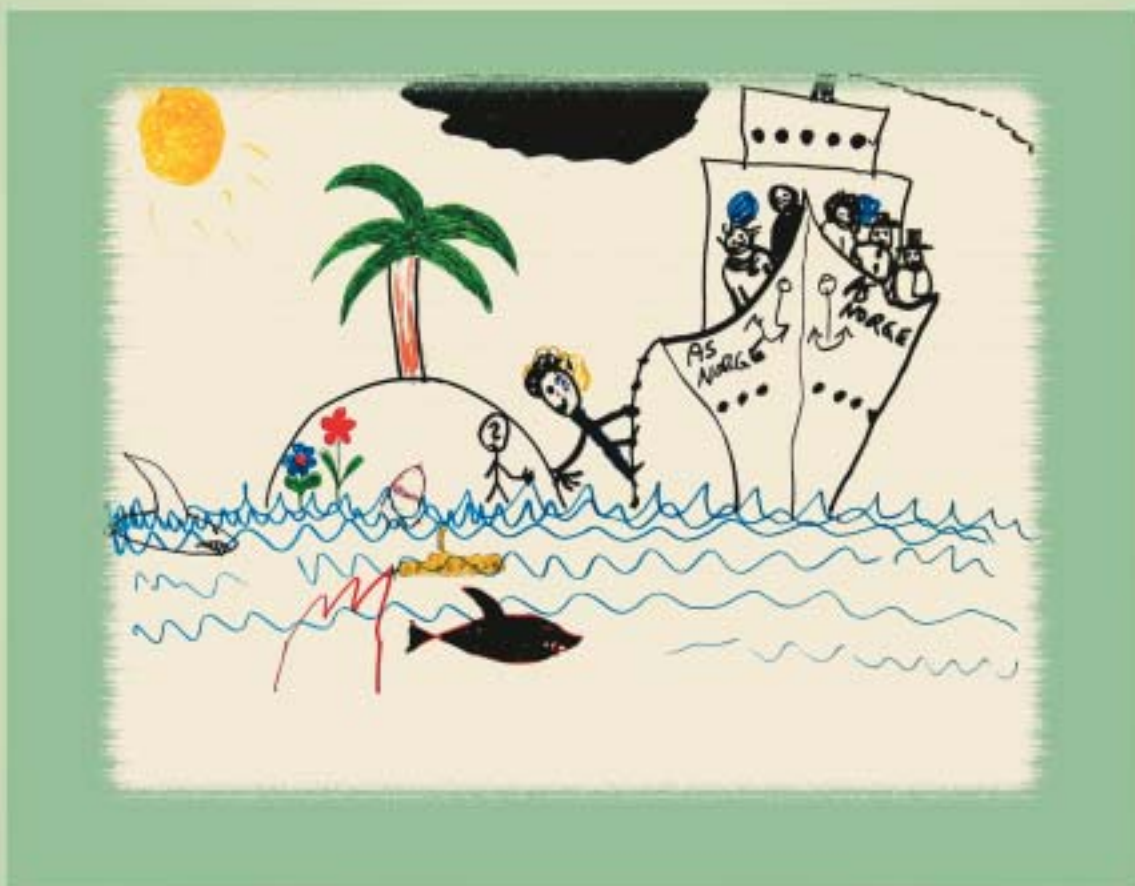
Fremgangsmåte:

Før kurset starter legger kursleder gule post-it blokker på alle bord i kurslokalet. Tegn en sirkel på et flipover ark og heng arket på veggen midt i kurslokalet. I begynnelsen av kurset forklar at deltakerne kan bruke gule post-it blokker til å stille anonyme spørsmål eller spørsmål en ikke har hatt tid til å spørre under de ulike øvelsene. Be deltakerne skrive spørsmål ned på et post-it ark for så å klistre det opp på veggen i pausen. Les så spørsmålene etter pausen og diskutere svaret i plenum.

Notater til kursleder:

Post-it øvelsen skaper muligheter til å stille spørsmål for deltakerne som sier lite i en forsamling eller nervøse for å stille spørsmål. Noen deltakere kan for eksempel være usikre på om de kan stille spørsmål som gjelder mottaket hvis mottaksansatte er til stede. Dette er spesielt aktuelt hvis det er lite samarbeid mellom verger og mottak. Ved å bruke post-it metoden gir man muligheter for at flere spørsmål blir stilt og at flere problemstillinger blir diskutert.

HVEM ER DE ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERNE OG FLYKTNINGENE!

HVEM ER DE ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERNE OG FLYKTNINGENE?

I Norge er enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger fellesbetegnelsen på alle barn og ungdom under 18 år som kommer til landet uten foreldre eller andre voksne med foreldreansvar i Norge.

De enslige mindreårige asylsøkerne er mennesker med krigserfaring, flukterfaring og brutte relasjoner bak seg. Men de er også barn og ungdom med fritidsinteresser, pubertetsproblemer og framtidsdrømmer.

De enslige mindreårige er en svært sammensatt gruppe med hensyn til ressurser og behov. Behovet for oppfølging vil derfor variere fra person til person.

De har alle behov for å bli hørt og sett, og de har alle behov for at deres juridiske rettigheter og omsorgsbehov blir etterfulgt.

Under dette kapitlet har vi inkludert følgende oversikter:

- Oversikt 1: Hvem er de enslige mindreårige asylsøkerne og hvor kommer de fra?
- Oversikt 2: Hva karakteriserer enslige mindreåriges opplevelser og nåtids situasjon?
- Oversikt 3: Hvilke grunnleggende behov er det er viktig å få dekket?
- Oversikt 4: Hva karakteriserer en eksiltilværelse?
- Oversikt 5: Hvordan kan en bidra til å styrke den mindreåriges motstandsdyktighet?
Forklarende tekst til oversikt 3, 4 og 5

Vi anbefaler at du kopierer oversiktene til deltakerne og/eller lager lysark til presentasjoner.

Hvem er de enslige mindreårige asylsøkerne?

- **Enslig mindreårig asylsøker er barn og ungdom under 18 år som kommer til landet og søker asyl uten foreldre eller andre voksne med forelderansvar i Norge.**
- **Dette inkluderer også de som kommer ifølge med andre voksne som for eksempel søsken, tante, onkel osv.**
- **De fleste enslige mindreårige er 16-18 år.**
- **Omkring 80% er gutter.**
- **I 2003 kom det ca. 900 enslige mindreårige til Norge, fra 85 ulike nasjoner.**

Hvor kommer de fra?

- **De største nasjonalitetene er Afghanistan, Somalia, Irak og Etiopia.**
- **De kommer fra ulike regioner i sitt eget land.**
- **De kommer fra ulike folkegrupper, religion, kultur, og tradisjoner og snakker forskjellige språk.**

Enslige mindreårige kan ha opplevd:

- **Væpnede konflikter og krigslignende situasjoner;**
- **Fysiske og psykiske påkjenninger under flukt til tryggere forhold;**
- **Brutte relasjoner med familie og venner;**
- **Fysiske, psykiske og/eller seksuelle overgrep.**

De er nå i en situasjon som kjennetegnes ved at:

- **De er uten sine foreldres omsorg, veiledning og beskyttelse;**
- **De er i et fremmed land med fremmed språk, kultur, tradisjoner og mat;**
- **De har i en varierende grad opplevd tap, savn, sorg og andre traumatiske opplevelser.**

Mindreårige asylsøkere er flotte, unge, ressurssterke mennesker med:

- **Fremtidsdrømmer**
- **Fritidsinteresser**
- **Pubertetsproblemer**
- **Talenter**
- **Kunnskaper**

Og ønsker å være helt vanlige barn og ungdom som deltar i samfunnet på lik linje med alle andre.

GRUNNLEGGENDE BEHOV

Behov for OVERLEVELSE

Behov for BESKYTTELSE

Behov for NÆRE RELASJONER

Behov for FORSTÅELSE

Behov for DELTAKELSE

Behov for å SKAPE

Behov for FRITID

Behov for en IDENTITET

Behov for FRIHET

ENSLIGE MINDREÅRIGE: VANSKELIGE ERFARINGER – MULIGE KONSEKVENSER

1. ERFARINGER FRA KRIG OG VOLD

- **Opplevelse av SVIK**
- **Kan resultere i følelse av HÅPLØSHET og DEPRESJON**

Følelsene kan få ulike uttrykk:

- **INNADVENDT: angst, svekket konsentrasjonsevne, søvnløshet, et ønske om å unngå**
- **UTADVENDT: urolig, engstelig eller aggressiv atferd**
- **SOMATISK: kvalme, vondt i magen, vondt i hodet**

2. ERFARINGER FRA FLUKT

- **TAP av FAMILIE, HJEM, NETTVERK**
- **TAP av TILHØRIGHET**
- **Kan resultere i en enorm ENSOMHETSFØLELSE**

3. ERFARINGER FRA EKSILTILVÆRELSE

- **TAP av SPRÅK og FORTOLKNINGSRAMMER**
- **Som MINORITET kan en bli utsatt for DISKRIMINERING og FORDOMMER**
- **Kan oppleves som SKREMMENDE og TUNGT**

“RESILIENS” – MOTSTANDSDYKTIGHET

Viktige faktorer som styrker overlevelsesviljen:

- **Kreativitet** (opplevelser uttrykt gjennom kreativ utfoldelse)
- **Fellesskap** (muligheten for å uttrykke seg og bli tatt på alvor av voksne og jevnaldrende)
- **Kontinuitet og egenverd** (en opplevelse av at en indre kjerne er uforandret; en opplevelse av aksept fra andre og stolthet over egen bakgrunn)
- **Mestring** (det å inneha og utvikle ulike former for ferdigheter)
- **Humor**

OVERSIKT 3: GRUNNLEGGENDE BEHOV

En gruppe forskere (Max-Neef m.fl.) gjennomførte på slutten av 1980-årene en verdensomfattende studie av grunnleggende behov hos personer av ulike bakgrunner (klasse, alder, etnisk tilhørighet). Det er skrevet mye om menneskelige behov. Denne gruppa forskere ønsket imidlertid å jobbe med utviklingsteorier som inkorporerte og tar utgangspunkt i menneskenes grunnleggende behov.

For en verge er det viktig å være klar over fire av de oppførte behovene. Det dreier seg om **beskyttelse, forståelse, deltakelse og identitet**.

- **Beskyttelse** har å gjøre med en viss garanti for sikkerhet på det samfunnsmessige planet. Mindreårige kan ha opplevd at de som skulle beskytte dem i hjemlandet har sviktet. En overordnet oppgave for en hjelpeverge er å passe på at den mindreåriges rettigheter og omsorgsbehov blir etterfulgt i det norske samfunnet. Behovet for beskyttelse er derfor en viktig indikasjon på hjelpevergens oppgaveområde.
- Behov for **forståelse** omfatter både behovet for å forstå og bli forstått. For å kunne passe på at den mindreårige blir ivaretatt innenfor systemet er det viktig at hjelpevergen tar seg tid til å lytte til og bli kjent med den mindreårige, for på denne måten å sette seg inn i den mindreåriges opplevelser. En annen oppgave for hjelpevergen er å kunne forklare og kaste lys på det som for den mindreårige i en ny situasjon kan synes uforståelig.
- For **deltakelse** og **identitet**, se tekst under OVERSIKT 5.

OVERSIKT 4: ENSLIGE MINDREÅRIGE: VANSKELIGE ERFARINGER – MULIGE KONSEKVENSER

Det er skrevet en god del om traumatiserte flyktninger. Med hensyn til krigstraumatiserte barn og ungdom så har blant annet psykologene Helen Johnsen Christie og Trine Waaktaar (1997, 2000) og Marit Borchgrevink (2002) beskrevet prosesser som for en hjelpeverge kan være verdifulle å ha et innsyn i.

I en artikkel kalt "*Tross alt. Krigstraumatiserte barn og deres helingspotensiale*" diskuterer Christie og Waaktaar hvordan flyktningebarnas og ungdommens ubearbejdede opplevelser kan hjemseke dem og gi seg uttrykk på forskjellige måter. Flyktningebarn og ungdom kan ha belastninger knyttet til voldelige opplevelser i hjemlandet, til selve flukten og til den nye eksiltilværelsen.

Krig og voldelige opplevelser er et angrep på menneskenes grunnleggende forhold til livet og til sine medmennesker. Disse hendelsene er et angrep på ens tillit til andre mennesker og tapet av denne tilliten kan føre til følelser av håpløshet og depresjon. Christie og Waaktaar viser til hvordan krigs- og voldstraumer kan gjøre det vanskelig å tenke tid; det kan være vondt og vanskelig å forholde seg til både fortid og framtid. Tanker og samtaler om fortid og framtid kan i slike sammenhenger bli noe en søker å unngå.

Tapet av alt det en kjenner og har kjært er vanskelig å bære. Christie og Waaktaar peker på at i dette tapet inngår også ens nettverk av jevnaldrende. Vissheten om at ens venner på egen

alder går igjennom noe av det samme som en selv kan gi en viss trygghet og mening. Tapet av tilhørighet kan være en av de tyngste belastningene for de mindreårige asylsøkerne og flyktingene.

I tillegg kommer **eksiltilværelsens utfordringer** som blant annet omfatter tap av morsmålet og de fortolkningsrammene en har hatt for å forstå det som foregår. Det å plutselig skulle være en minoritet i et samfunn hvor dette ikke alltid er akseptert eller anerkjent, innebærer en belastning i seg selv. En ytterligere belastning i påvente av behandlingen av ens søknad, er en ikke sjelden følelse av uvisshet og frykt i forhold til det som ligger foran en.

OVERSIKT 5: MOTSTANDSDYKTIGHET (“RESILIENS”)

Enslige mindreårige asylsøkere og flyktinger kan sees på som **både sårbare og motstandsdyktige**. De aller fleste har opplevd sorg, savn og tillitsbrudd i forhold til fortida, samtidig som de lider under usikkerhet og frykt med hensyn til hva som ligger foran dem. Men de har også klart seg gjennom utrolig mye, og de har vist en stor porsjon motstandsdyktighet og livsmot. For å kunne møte det nye samfunnet har de imidlertid behov for støtte.

Hva er det som skal til for å styrke motstandsdyktigheten hos den mindreårige?

- **Kreativitet** har blitt holdt fram som en viktig bidragsfaktor, dvs. at en får lov til å gi uttrykk for det en har opplevd gjennom for eksempel tegning, sang, dikt, osv.
- **Fellesskap** er en annen faktor. I en studie om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktinger har Ketil Eide (2002) påpekt behovet for støtte fra voksne og i denne sammenheng blant annet vist til betydningen av tilstedeværelsen av hjelpeverge i den mindreåriges liv. I tillegg til voksne kommer selvfølgelig også betydningen av kontakten med jevnaldrende.
- **Kontinuitet** innebærer å kunne videreføre sin **identitet** på en av de grunnleggende behovene nevnt tidligere. Opplevelsen av å bli bekreftet hvem en er og hvor en kommer fra er vesentlig for å kunne bygge opp egenverdet og styrke egen stemme. Borchgrevink (2002) sammenlikner det å komme til et nytt land med et tre som omplantes: i en slik prosess er det viktig å finne ut hva en trenger av nye røtter samt hvordan finne grobunn for de røttene som allerede er der.
- **Mestring** har å gjøre med det å kunne videreutvikle tidligere ferdigheter og tilegne seg nye. I forbindelse med de grunnleggende behovene så er behovet for **deltakelse** aktuelt her. Det å få lov til å delta på forskjellige plan i et samfunn og oppleve at en lykkes i å utføre visse oppgaver, styrker også ens egenverd.

Hvordan kan en verge bidra for å styrke den mindreårige?

En verges bidrag vil omfatte både det å kunne lytte, forstå, forklare og oppmuntre. I tillegg skal vergen sikre at den mindreåriges rettigheter og omsorgsbehov blir ivaretatt. Dette omfatter blant annet at vergen skal passe på at den mindreårige får det skoletilbudet hun eller han har krav på, samt at vergen skal være samtalepartner og gi sitt samtykke til den mindreåriges ønske om å søke på en deltidsjobb.

HVA ER EN HJELPEVERGE?

HVA ER EN HJELPEVERGE?

En stor utfordring for mange verger er hva vergeoppdraget egentlig består i.

Hva omfatter og innebærer en verges oppgaver?

Hvordan skal jeg som verge takle ulike situasjoner?

Under dette kapitlet har vi inkludert øvelser og en huskeliste som belyser vergerollen fra forskjellige vinkler:

- **Øvelse D**, hvor deltakerne skal **tegne** sin oppfatning av **en verge**, gir deltakerne en anledning til å utdype sin egen forståelse av hva en verge skal være og gjøre.
- **Oversikt 6** beskriver **vergens oppgaver** og inkluderer en spesifisert huskeliste av oppgavene. Vi anbefaler at denne brukes selektivt og i henhold til deltakernes spørsmål rundt oppgavene.
- **Øvelse E** beskriver et rollespill hvor en verge, mottaksansatt og advokat er involvert. I dette rollespillet skal vergen, som den mindreåriges talsperson, forsøke å få til et samarbeid med de ulike partene med sikre på å sikre den mindreåriges rettigheter.

ØVELSE D: Tegn en verge

Bruk av gruppearbeid og tegning er et utmerket utgangspunkt for en diskusjon vergene og andre involverte parter imellom. For eksempel, det å sammen skulle tegne hva hver enkelt legger i det å være verge, vil både kunne påvirke og utdype deltakernes forståelse av vergens oppgaver og utfordrende situasjoner.

Hensikt med øvelsen:

- Gi nye innsikter gjennom felles utforming av tegning og diskusjon i plenum.
- Gi ny energi gjennom bruk av fantasien.
- Bidra til en avslappet atmosfære på seminaret.

Utstyr: Store flipover ark, fargestifter, tusjpenner, malersaker og lignende

Tid: 1 time

Framgangsmåte:

1. Del deltakerne inn i grupper på 4-6 personer. Deltakerne blir tildelt bord som er store nok for tegnearket. Bordene skal plasseres spredt, slik at gruppene kan arbeide forholdsvis uforstyrret av hverandre.
2. Be deltakerne i hver gruppe om å lage en felles tegning av en verge. Her kan du utdype oppgaven dersom det er uklart ved å spørre: Hva mener dere inngår i det å være en verge?

Alternativ:

Hvis det er spesielle problemstillinger du ønsker å ta fatt på kurset eller i en nettverkssamling av verger kan du for eksempel:

- *Be deltakerne tegne ulike sider (muligheter og utfordringer) ved samarbeidet mellom verge og mottaket/bofelleskapet og lignende.*
 - *Be deltakerne tegne ulike sider (muligheter og utfordringer) ved samarbeidet mellom verge og advokat.*
3. Be gruppene arbeide sammen i 30-40 minutter med den utdelte oppgaven. (Dersom noen trenger ytterligere tid er det selvfølgelig rom for en viss forlengelse av gitte tidsperiode.) Deltakerne oppfordres til å slippe fantasien løs og gjerne bruke symboler i forbindelse med det de ønsker å få fram i tegningen. Det må presiseres at tegningen ikke skal inneholde forklaringer i form av ord. Videre må det presiseres at de ulike gruppene ikke diskuterer med hverandre på dette tidspunktet.
 4. Etter endt tid, samles tegningene sammen av kursleder.

5. Hver enkelt tegning presenteres for deltakerne i plenum. Grappa hvis tegning legges fram, skal vente med sin forklaring av budskapet i tegningen til de andre deltakerne på seminaret har fått gjettet på hva de mener tegningen forestiller.
6. Gruppas presentasjon av egen tegning, så vel som gjetninger fra andre deltakere, noteres på flipover ark av en av kurslederne.

Notater til kursleder:

Kommentarer og forklaringer til tegningene kan brukes som grunnlag for videre utdyping av vergens oppgaver og ulike problemstillinger. For eksempel, dersom kursdeltakerne har blitt bedt om å tegne en verge, kan kursleder stille spørsmål til hva tegningene sier om forventninger, ønsker, gleder og bekymringer når det gjelder vergerollen. Videre kan kursleder stille spørsmål til hvordan kommentarene hittil rundt vergerollen sammenfaller med de mer formelle oppgavene til vergene i mottaks- og bosettingsfasene. Dette vil også kunne fungere som en naturlig innleder til en påfølgende diskusjon om vergens formelle oppgaver.

Vergens oppgaver – spesifisert huskeliste.

Fra ankomst til plassering i kommune er det UDI som har ansvaret for at den enslige mindreårige asylsøkeren får forsvarlig omsorg. Dette ansvaret overføres til kommunen ved bosetting. Kommunen avgjør hvilken etat som skal ha ansvaret for bosettingen og oppfølgingen av den mindreårige (barnevern, flyktingekontor og lignende).

1. Vergen skal passe på at den mindreårige får rettmessig oppfølging av sin advokat.

Dette dreier seg særlig om oppfølging av asylsaken og vil involvere kontakt med UDI.

- **Be om å få tilsendt saksdokumenter.** Det kan være viktig å kjenne saken for å være observant på mulige nye opplysninger som kan komme opp i samtaler med den mindreårige. Vergen kan kontakte UDI eller advokat for å få tilsendt kopi av dokumentene i saken.
 - **Passe på at advokaten gjennomgår intervjuet med den mindreårige.** Det kan være en fordel at vergen er til stede for å forsikre seg om at alle opplysninger kommer fram.
 - **Gjennomgå resultat av alderstest.** Dersom den mindreårige henvender seg til hjelpevergen med klage på alderstesten, kan hjelpevergen i samråd med advokaten komme med en tilleggserklæring.
 - **Forhøre seg om hvor saken står.** Vergen blir ofte forespurt av den mindreårige om han eller hun kan undersøke hvor saken står. Dette kan gjøres via advokat. Pga advokatens begrensede timeantall i saken kan et alternativ være å henvende seg direkte til saksbehandler i UDI.
 - **Søknad om midlertidig arbeidstillatelse.** Arbeidstillatelsen blir i regelen søkt gjennom advokat. Vergen må gi sitt samtykke til at den mindreårige tar seg midlertidig arbeid.
 - **Bistå den mindreårige i å innhente relevante opplysninger i saken.** Asylsøkere er medansvarlige mht å framskaffe relevante opplysninger i saken. Den mindreårige har også dette ansvaret, men dette bør skje i samarbeid med vergen i den grad det er mulig.
- Dersom negativt vedtak, og det er snakk om å anke saken:**
- **Bestemme, i samråd med den mindreårige, om anke skal sendes inn.** Dersom det er aktuelt, diskutere mulig retur.
 - **Bistå advokaten i å innhente nødvendige opplysninger dersom mulig.**

2. Passe på at den mindreårige får den økonomiske bistand hun/han har krav på.

- **Bistå den mindreårige i å åpne en bankkonto.**
- **Bistå den mindreårige i å søke om barnetrygd.** Barnetrygd kan søkes fra måneden etter at oppholdstillatelsen er innvilget. Barnetrygd søkes normalt av de som har den daglige omsorgen, men må i noen tilfeller tas hånd om av vergen. Når vergen søker, leveres søknaden på det trygdekontoret som hun eller han sokner til.
- **Bistå den mindreårige i å søke om bidragsforskudd.** Denne retten gjelder bare når den mindreårige bor alene. Dersom den mindreårige får underhold av det offentlige, vil retten falle bort. Det er den som har det daglige ansvaret for den mindreårige som kan sette fram kravet om forskudd. Vergen kan søke om bidragsforskudd på vegne av den mindreårige i perioder der det ikke er noen, eller det er usikkert om hvem som har eller skal ha den daglige omsorgen.
- **Bistå i konflikter med pålagte trekk.** De som har den daglige omsorgen har rett til å trekke den mindreårige i basisbeløpet når den mindreårige ikke opprettholder sine forpliktelser. I tilfeller hvor det oppstår konflikter rundt slike trekk, kan vergen gå inn som en formidlender.

3. Hjelpevergen skal passe på at skoletilbudet er tilfredsstillende.

Det er oppgaven til mottaket, bokkollektivet osv. å organisere skole, leksehjelp i samarbeid med kommunen.

- *Følge med i om den mindreårige får det skoletilbudet som passer for henne eller ham og som den mindreårige har krav på.* Dersom det oppstår problemer med skole, er det tilrådelig, i samråd med den mindreårige, å ta kontakt med mottaket eller bokkollektivet for å diskutere hvordan problemet skal angripes.

4. Vergen skal passe på at den mindreårige får det helsetilbudet hun/han har krav på og trenger.

Mottaket, bokkollektivet osv. har ansvaret for å følge opp den mindreåriges helse. I tilfeller der vergen blir oppmerksom på fysiske eller psykiske lidelser hos den mindreårige, må det, i samråd med den mindreårige, vurderes hvordan dette skal bringes videre.

- *Samtykke til helseundersøkelser for mindreårige under 16 år.*
- *I noen tilfeller, følge den mindreårige til eventuelle undersøkelser utenfor mottaket, bokkollektivet osv.*
- *I spesielle tilfeller kan vergen hjelpe den mindreårige i å søke på visse helseytelser, som behandling hos tannlege, øyelege, fysioterapeut osv.*

5. Vergen skal passe på at eventuell bosettingsprosess ut i en kommune tar hensyn til den mindreåriges behov og ønsker.

- *Passe på at den mindreårige blir hørt i avgjørelser rundt bosetting.*
- *Når avgjørelsen er tatt, støtte den mindreårige i forberedelsene til flyttingen.*

6. Vergen skal passe på at den mindreårige får den nødvendige omsorgen i sin bosituasjon.

- *Dersom det er mistanke om at ting fungerer dårlig, ta kontakt med ansatte i botilbudet for klargjøring.* Mulige andre instanser en verge kan henvende seg til: driftsoperatør, UDI eller ansvarlig kommunal etat etter bosetting.

7. Oppholdstillatelse, bosettingstillatelse og pass.

- *Sørge for at å få fornyet oppholdstillatelsen til den mindreårige.* I vedtaket om oppholdstillatelse oppgis det når denne går ut, og når det må søkes om ny.
- *Sørge for å søke om bosettingstillatelse.* Etter 3 år med oppholdstillatelse har den mindreårige rett til bosettingstillatelse. Det må sørges for at det søkes om dette.
- *Bistå i søknad om pass.* Søknadsprosedyren varierer alt etter den mindreåriges opprinnelsesland.
- *Gi informasjon om mulighet for og praksis vedrørende familiegjenforening i Norge eller hjemlandet.*
- *Bidra med å søke etter foreldre eller nære slektninger dersom dette er ønskelig.* Dette gjøres gjennom oppsporingskontoret ved Norges Røde Kors.

Kilder:

Løvdal, Lene, 2004: *Enslige mindreåriges rettigheter og vergens oppgaver.* Skriv under utarbeiding for prosjektet *Følgesvennen.*

Justis- og politidepartementet, 2003: *Veiledning til verger for enslige mindreårige asylsøkere.*

EN HJELPEVERGE SKAL:

- 1) PASSE PÅ AT DEN MINDREÅRIGES JURIDISKE RETTIGHETER BLIR ETTERFULGT.**
 - 2) PASSE PÅ AT DEN MINDREÅRIGE FÅR DEN OMSORG HUN/HAN TRENGER OG HAR KRAV PÅ.**
- **Hjelpevergen skal passe på at den mindreårige får rettmessig oppfølging av sin advokat.**
 - **Hjelpevergen skal bistå med økonomisk forvaltning.**
 - **Hjelpevergen skal passe på at skoletilbudet er tilfredsstillende.**
 - **Hjelpevergen skal passe på at den mindreårige får det helsetilbudet hun/han har krav på og trenger.**
 - **Hjelpevergen skal passe på at eventuell bosettingsprosess ut i en kommune tar hensyn til den mindreåriges behov og ønsker.**
 - **Hjelpevergen skal passe på at den mindreårige får den nødvendige omsorgen i sin bosituasjon.**

ØVELSE E: Rollespill

Hensikt med øvelsen:

- Å sette seg inn i utfordringer rundt flytting av enslige mindreårige asylsøkere.
- Å øve seg på samtale med advokat og mottaksansatt.
- Å sette seg inn i situasjoner og utfordringer slik de kan oppleves av advokater og mottaksansatte.

Tid: Øvelsen tar ca 30 minutter. I de første 15 minuttene gjennomføres selve rollespillet, men de andre 15 minuttene går med til oppsummering og diskusjon.

Fremgangsmåte: Kopier de ulike rollene til deltakerne før kurset begynner. Del deltakerne opp i tre grupper. En gruppe representerer advokaten, en gruppe representerer vergen, og en gruppe representerer mottaket. Klipp ut hver enkelt rolle for deltakerne/gruppene og gi dem instruksjonen/rollen slik at de *ikke* ser de andres instruksjoner/roller. Be hver gruppe peke ut en person som skal delta i rollespillet som verge, advokat og mottaksansatt.

La gruppene lese og diskutere rollene og instruksjonene i 5-10 minutter. Du bør bevege deg imellom gruppene og gi veiledning under forberedelsen til rollespillet.

Når gruppene er klare sett tre stoler med ryggen mot hverandre midt i rommet. Be deltakerne som skal være advokat, verge og mottaksansatt sette seg i stolene og begynne rollespillet.

De andre deltakerne observerer rollespillet, men kan hjelpe til hvis samtalene låser seg.

Når rollespillet er ferdig, diskuter følgende spørsmål med alle deltakerne:

- 1) Hva var de største utfordringene for vergen?
- 2) Hva var de største utfordringene for advokaten og mottaket?
- 3) Hvordan kan samarbeidet mellom verge, advokat, og mottak bedres?

Notater til kursleder:

Mange spørsmål dukker opp under denne øvelsen, og måten deltakerne løser de ulike problemstillingene varierer fra gruppe til gruppe.

Klipp ut de ulike rollene:

VERGE:

Du er en verge for Ali Mota fra Afghanistan (fremkonr 54). Noen dager etter at du har vært sammen med ham i et asylsøkerintervju, møter du ham på mottaket for å høre hvordan det går etter intervjuet. Han snakker litt engelsk, og da dere går en tur i butikken forteller han mer om sin bakgrunn og historie.

Ali sier han var nervøs under intervjuet, og at han ikke orket å fortelle alt som hadde skjedd med ham i Afghanistan. Ali sier at han skal prøve å forklare historien bedre når han snakker med sin advokat.

Du føler at den nye informasjonen er viktig for hans asylsøknad og at de nye detaljene bør komme frem i samtalen med advokat. **Du føler det også er viktig at du er til stede når Ali snakker med sin advokat.**

Mandag morgen:

- 1) Du ringer advokat Per Arnesen for å diskutere saken og for å få oppgitt dato og tid for samtalen mellom Ali og advokat. Du presiserer at du ønsker å være til stede under samtalen for å støtte Ali.
- 2) Under advokatsamtalen avklarer du tid for intervju.
- 3) Etterpå ringer du mottaket for å avtale nytt møte med Ali og for å orientere ham om tidspunkt og sted for advokatsamtale.

ADVOKAT:

Mandag morgen:

Du er på forretningsreise hele uken og har ikke hatt muligheten til å gjennomgå intervjurapporter for enslige mindreårige asylsøkere på kontoret.

Du har vanligvis samtale med asylsøker via telefon og med hjelp av tolk når du gjennomgår intervjurapporten.

Du skal i retten neste uke, men har satt av noen få timer fredag morgen for å få saksbunken og telefonsamtaler til de mindreårige asylsøkerne raskt unnagjort.

Du får betalt tre timer av UDI for asylsaker før eventuelt anke. Din praksis er at samtaler utover 20 minutter blir regnet som en full time.

Du har aldri hatt en samtale med verger for enslige mindreårige. I din tid som asyladvokat har så godt som ingen verge ringt for å følge opp saken mens de mindreårige er i ankomstfasen. Du har aldri opplevd at verger er tilstede når du via tolk leser intervjurapporten over telefon.

MOTTAK (ENSLIG MINDREÅRIG):

Mandag morgen:

Du er ansatt på et mottak for enslig mindreårige asylsøkere og fått fordelingsliste fra UDI.

Ali Mota fra Afghanistan (Fremkonr 54) skal reise til Vadsø onsdag morgen sammen med fire andre asylsøkere.

Ali Mota har testet over 18 år på alderstest.

Ali Mota vet ikke at han skal reise onsdag.

Mottaket må flytte 20 enslige mindreårige asylsøkere til ordinærmottak innen fredag fordi en stor gruppe nye asylsøkere vil ankomme lørdag morgen.

Du er stresset og prøver å få ordne alle billetter og papirer for en rask og effektiv overføring til Vadsø og andre mottak rundt i landet.

Du har jobbet på mottak i lengre tid og har organisert mange samtaler mellom advokat og asylsøkere hvor intervjurapporten blir lest opp via telefon. Dette har fungert greit i et privat rom hvor asylsøker får tildelt en mobiltelefon.

Når asylsøkerne blir overført til et annet mottak skjer samtalen mellom advokat og asylsøker i det nye mottaket. Du har ikke opplevd at det har vært noe problem med denne ordningen, tvert imot virker det som om at asylsøkerne klarer dette bra.

**DILEMMAER OG AKTUELLE
SPØRSMÅL:
HVA ER BARNETS BESTE?**

Dilemmaer og aktuelle spørsmål : Hva er barnets beste?

Dette kapitlet fokuserer på ulike problemstillinger en kan komme bort i som verge. Problemstillingene skal bidra til å styrke deltakernes forståelse for hvordan en kan se ting på ulike måter og utvikle alternative løsninger. Egne holdinger blir også tatt opp i lys av vergens rolle som talsperson for mindreårige asyløkere og flyktninger.

Et dilemma som vergene støter på er spørsmålet om hva som er barnets beste. Dette må vergen vurdere i hver enkelt situasjon i samråd med den mindreårige. De ulike casestudiene kan brukes til å illustrere ulike fremgangsmåter og løsninger. Utvalgte artikler i barnekonvensjonen er tatt med for å gi deltakerne et innblikk i hva konvensjonen sier om mindreåriges rettigheter og barnets beste.

Dette kapitlet inkluderer følgende øvelser og oversikter:

- Øvelse F: Fire hjørner
- Øvelse G: Kryss linjen
- Oversikt 7: Barnekonvensjonen
- Øvelse H: Små casestudier
- Øvelse I: Stort casestudie: taushetsplikt

ØVELSE E: Fire Hjørner

Hensikt med øvelsen:

- Belyse ulike problemstillinger og spørsmål rundt vergerollen.
- Gi deltakerne mulighet til å dele erfaringer og personlige synspunkter.
- Skape dialog og forståelse mellom verge, mottak, overformynder, barnevern osv.

Denne øvelsen kan varieres med tanke på hvem som deltar og hva som er aktuelle problemstillinger for deltakerne. Deltakerne vil ofte gi uttrykk for mange ulike meninger, erfaringer og synspunkter. Kursleder kan fylle inn med utdypende spørsmål for å få diskusjonen på gli.

Tidsbruk: 45 minutter

Fremgangsmåte:

1. Konstruer påstander som uttrykker ulike personlige vurderinger.

Eksempel:

For nye verger:

- Vergens viktigste oppgave er å bygge tillitt.
- De enslige mindreårige må lære seg norsk og forstå norske regler.
- Vergen skal være en mamma eller pappa for den enslige mindreårige.
- Vergen er en viktig talsperson for den enslige mindreårige.
- Det er mottaket som skal følge opp kontakten med advokaten.

For nye og erfarne verger:

- Vergen skal være en mamma eller pappa for den enslige mindreårige.
- Det er til barnets beste at vergen tar alle de viktigste avgjørelsene.
- De enslige mindreårige skal ha samme tilbud som andre barn i Norge.
- Vergen skal ikke ha omsorgsansvar.
- Det er mottaket som skal følge opp bosetting av den enslige mindreårige.
- Det er vergens ansvar å ta kontakt med den nye vergen etter flytting og bosetting.
- Vergen kan kommentere resultatet av alderstesten via advokat.

For erfarne verger:

- De lyver alle sammen.
- Vergene har altfor mye kontakt med hverandre.
- Vergen bør bli lønnet for oppdraget.
- Vergen bør hjelpe den mindreårige med å finne en deltidsjobb dersom den mindreårige ønsker det.
- Som verge har jeg lært mye om andre kulturer.
- Som verge opplever jeg at jeg aldri har nok tid.
- Vergene bør melde fra hvis de oppdager brudd på barnekonvensjonen.
- Vergen bør snakke med den mindreårige om mulighetene for å få kontakt med slektninger eller omsorgspersoner i hjemlandet.

Vurder hvilke påstander som passer din gruppe. Du kan også blande inn uskyldige påstander som f. eks at det er “best å bo i trehus”. Tenk også igjennom hvor mange påstander du vil bruke og hvor mye tid du trenger til å diskutere hver påstand.

2. Marker fire mulige alternativer for å ta stilling i fire ulike hjørner av rommet. Ha gjerne alternativene oppskrevet på forhånd på et flipover ark.

JA VET IKKE KANSKJE NEI

3. Still deltakerne langs den ene veggen i rommet. Les opp påstand for påstand og be gruppen stille seg ved det alternativet som passer best for hva hun/han mener. For hver påstand, be noen av deltakerne om å begrunne sitt valg eller ståsted. Begrunnelsene vil skape dialog og gi deltakerne mulighet til å uttrykke ulike meninger om problemstillinger og utfordringer rundt vergerollen. Noen deltakere vil kanskje skifte ståsted under diskusjonene på grunn av personlig vurdering av ny informasjon og ny innsikt.

Notater til kursleder:

Kursleder bør ikke delta i diskusjonen, men kan lede den med spørsmål som deltakerne kan svare på. Dialogen bør være mellom deltakerne og gi deltakerne anledning til å gi uttrykk for hvorfor de har valgt sitt ståsted. Kursleder kan bruke eksempler som illustrerer ulike situasjoner eller be deltakerne bidra med egne erfaringer.

For eksempel: Påstanden “de lyver alle sammen” er en generell påstand som en kanskje har hørt i media eller gjennom andre kilder. Her kan du stille spørsmål om 1) hvem er alle? 2) hvordan vet vi dette? 3) hva er en løgn? og 4) hvorfor lyver vi? Kursleder kan oppsummere diskusjonen og oppfordre deltakerne til å stille spørsmål til ting de leser eller hører osv.

ØVELSE G: Kryss linjen

Hensikt med øvelsen:

- Bli mer bevisst på egne holdninger og verdisyn.
- Se sine egne holdninger i sammenheng med sin rolle som talsperson for enslige mindreårige asylsøkere.

Tid: 15 minutter

Utstyr: Marker en linje på gulvet med maskeringstape.

Fremgangsmåte:

Still opp hele gruppen på linjen. Lag noen utsagn rundt ulike holdninger. Bland gjerne inn uskyldige spørsmål. Her og der tar stiller du så spørsmål som uttrykker sterke meninger hvor deltakerne må ta en stilling ut ifra sin personlige vurdering. Ingen av deltakerne uttaler seg høyt om sine personlige standpunkter. Deltakerne tar sitt standpunkt ved å flytte seg til **venstre for linjen når en mener ja**, og til **høyre for linjen hvis en mener nei**. Deltakerne kan også ta et mer nøytralt standpunkt ved å bli stående på linjen.

Eksempel:

- Jeg liker gult.
- Menn er smartere enn kvinner.
- Mange innvandrere er kriminelle.
- Jeg synes Norge er verdens beste land å bo i.
- Muslimer bør få bygge moskeer i Norge.
- Jeg liker å reise.
- Jeg synes "svartinger" er et stygt uttrykk.
- Jeg synes det kommer for mange flyktninger og asylsøkere hit.
- Jeg har vært i Afrika (Asia, Amerika osv).
- Jeg liker å ha jevnlig kontakt med mennesker fra andre land.
- Nazistiske symboler bør forbys.
- Jeg er tolerant.

Kursleder kan avslutte øvelsen med spørsmål fokusert på vergens rolle som talsperson. For eksempel: Etter denne øvelsen, hvordan opplever du det å skulle være talsperson for mindreårige asylsøkere?

BARNEKONVENSJONEN

ARTIKKEL 2: INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. **Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.**

ARTIKKEL 3: TIL BARNETS BESTE

Handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal først og fremst ta hensyn til BARNETS BESTE. **Staten skal sørge for at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller vernet av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner så vel som overoppsyn.**

ARTIKKEL 12: Å SI SIN MENING OG BLI HØRT

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

ØVELSE H: Små casestudier

Hensikt med øvelsen:

- Belyse ulike problemstillinger en møter som verge.
- Gi mulighet for diskusjon rundt ulike dilemmaer.
- Gi vergene mulighet til å lære av hverandre.

Tid: 5 - 15 minutter per casestudie

Fremgangsmåte:

Del ut en kopi av de casestudiene du ønsker å drøfte til alle deltakerne (en raskere variant er at du leser casestudiet høyt og stiller spørsmål uten å dele ut en kopi). Be en av deltakerne lese hvert casestudie høyt for videre diskusjon i plenum, eller be hver gruppe diskutere seg imellom først. Til slutt kan du summere opp med egne erfaringer og gi råd og veiledning basert på hva som kommer frem i plenum.

Casestudier:

- a. Ditt vergebarn, Amina fra Angola, har blitt bosatt i en kommune i en annen kant av landet, og en ny verge har blitt oppnevnt. Dere hadde god kontakt da hun bodde på mottaket og har beholdt kontakten etter at hun flyttet. Den nye vergen er en mann. Amina har møtt ham en gang og sier at hun liker ham, men føler at hun ikke kan snakke med ham slik hun snakket med deg. Du vet at Amina har vært utsatt for grove seksuelle overgrep i hjemlandet, og tror at dette er noe av årsaken til at hun føler hun ikke kan snakke med den nye vergen. Hva kan du gjøre for å bidra til å bedre denne situasjonen?
- b. Du hører via en bekjent at hybelverten til ditt vergebarn har klaget til flyktningsseksjonen på grunn av bråk og festing på hybelen. Du er ikke blitt orientert om problemet og er bekymret for ditt vergebarns bossituasjon. Du er forundret over at ingen har tatt kontakt med deg da du har forstått det slik at du er en viktig talsperson for den enslige mindreårige. Hva ville du gjort i dette tilfellet? Når mener du at vergen bør kontaktes når det oppstår problemer i bosettingsfasen?
- c. **Alternativ versjon:** Ditt vergebarn bor i et bokollektiv. Han har problemer med søvnen og er derfor mye opp om natten. Bokollektivet mener at han bidrar til generell uro om natten, og har bestemt at han skal trekkes et visst beløp for denne atferden. Du er forundret over denne form for trekk og lurer på hva reglementet er på dette området. Hvor kan du henvende deg for å få denne type informasjon?
- d. Du har vært verge for Muhammed i 6 måneder. Han går i innføringsklasse på videregående, og har likt seg godt. Han har mange venner og har lært seg norsk relativt fort. Du stikker innom bokollektivet en dag og blir fortalt av miljøarbeideren på vakt at Muhammed har begynt å skulke skolen, sover lenge om morgenen og er svært irritabel. Miljøarbeideren vet ikke hva som er galt,

eller hva problemet er. Skolen ligger i nærheten og du sier du vil ta kontakt med læreren for å forhøre deg om situasjonen. Miljøarbeideren mener det ikke er ditt ansvar og at det er han som bør ta kontakt med skolen først fordi han har det daglige ansvaret. Dette er du uenig i og tar kontakt med skolen umiddelbart. Hva ville du ha gjort i en slik situasjon, og hva tror du reaksjonen blir hos Muhammed, hos miljøarbeider og på skolen når du som verge prøver å utrede problemet?

- e. Du deltar i en nettverkssamling med lokale verger, og blir forskrekket når to av vergene begynner å beklage seg over at for mange utlendinger nå er blitt bosatt i kommunen. De to vergene sier det bør bli slutt på bosetting av “utlendinger og svartinger” fordi “det er så mange kriminelle blant dem”, noe som har skapt frykt i lokalsamfunnet. Hva gjør du?
- f. Du har vært verge for Ahmed over en tid og opplever etter hvert at dere har etablert en fortrolighet. En dag er han veldig opprørt da han møter deg fordi han har blitt fortalt at han må dusje naken på skolen. Han er muslim og ser dette som uaktuelt. Han elsker sport og vil ikke gå glipp av gymtimene bare fordi han vil dusje med truse. Som verge, hva kan du gjøre?
- g. Du er verge for en gutt fra Afghanistan, Abdi, som har bodd på EM-avdelingen på det lokale mottaket i over et år nå. Du er vitne til en økende mistriivsel hos Abdi. Han deler et lite, trangt rom med en annen person som han ikke har noe til felles med. De få fellesaktivitetene som blir tilbudt gjennom mottaket passer ham dårlig. Han opplever også at de ansatte på mottaket nesten alltid er opptatt, og at de har liten eller ingen tid til å sette seg ned og snakke. Du ser at han har det svært vanskelig og at han er mye alene. I tillegg blir han svært plaget av minnene fra fortida og av at han ennå ikke har fått noe svar på sin søknad. Du har dårlig samvittighet fordi du opplever at du skulle ha gjort mer for ham enn det du gjør. Hvordan kan du best støtte opp om ham i denne situasjonen og samtidig ta vare på deg selv?
- h. Du er verge for en asylsøker fra Eritrea som har fått sitt andre avslag. Han har hørt at han, i følge en ny regel fra myndighetene, ikke lenger får noen støtte fra den norske stat og må ut av mottaket. Myndlingen din er fortvilet, han bare gråter og gråter og sier at retur er umulig; slik som det er nå ønsker han bare å ta livet av seg. Hva kan du gjøre?
- i. Din myndling er i sjokk etter at hun har fått vite at hennes far, som har vært aktiv i en geriljagruppe i hjemlandet, er drept. Når mottaket kontakter det lokale kriseteamet, sier de at de ikke har mulighet til å komme til mottaket for å hjelpe og støtte den enslige mindreårige. Du stusser over kriseteamets svar da et lokalt kriseteam alltid er tilgjengelig samme kveld når de norske i lokalsamfunnet opplever en krise hvor nære slektninger er innblandet i en trafikkulykke osv. Hvorfor tror du kriseteamet velger å ikke komme når beboere på et mottak opplever en krise? Hva kan du gjøre som verge for å hjelpe den enslige mindreårige?

ØVELSE I: Taushetsplikt (casestudie)

Du er nettopp blitt hjelpeverge for en ung gutt fra et afrikansk land, Ahmad. Han har vært i Norge i 4 måneder. Han gir uttrykk for at han er svært bekymret for saken sin og spør deg om du kan undersøke om det er noe nytt. Du får ikke kontakt med advokaten og ringer derfor til UDI. Der blir du satt over til Ahmads saksbehandler. Hun kan fortelle deg at Ahmad har fått avslag på sin søknad og at avslaget er videresendt til hans advokat. UDI sier at de fakset avslaget for en uke siden.

Denne beskjeden gjør deg urolig. Du mener at det er riktig at Ahmad får beskjed om avslaget av sin advokat og forsøker derfor igjen å komme i kontakten med advokaten. Denne gangen lykkes du. Advokaten sier at hun har vært bortreiset, men når hun ser gjennom posten stemmer det at det er kommet et avslag i Ahmads sak. Advokaten formidler også at Ahmad har fått avslag basert på at han har oppholdt seg over en periode i Spania før han kom til Norge. Fra Spania er det også kommet indikasjoner på at Ahmad er eldre enn det han har sagt at han er.

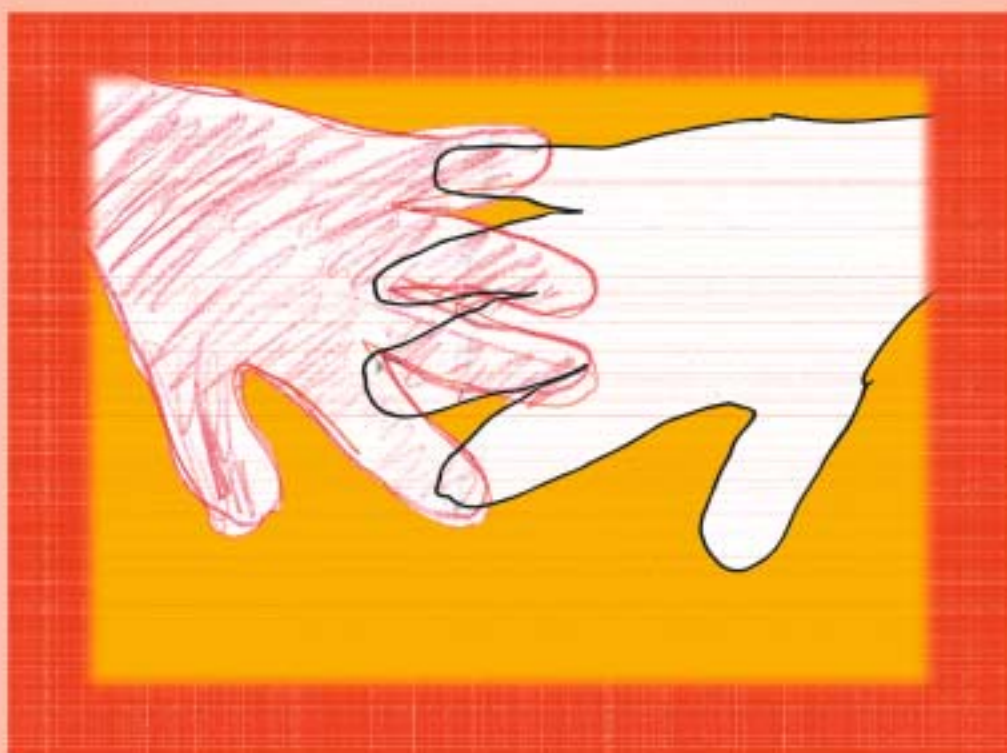
Du arrangerer et møte med advokaten dagen etter og gir beskjed til Ahmad om møtet. Ahmad blir svært opprørt når han får høre om avslaget. Selv opplever du advokaten som velmenende, men kanskje litt overbærende i sin kontakt med Ahmad. Ahmad vil ikke snakke med deg etter møtet, han ønsker bare å reise tilbake til mottaket.

Du prøver gjentatte ganger å få kontakt med Ahmad. Han vil kun snakke kort, og vil ikke at dere skal komme inn på avslaget. Du på din side er bekymret for hans velferd. Du er imidlertid også verge for en annen gutt på mottaket, en venn av Ahmad, og når du forhører deg forsiktig om Ahmad får du høre at alt er greit.

Ca. en uke seinere ringer Ahmads kontaktperson på mottaket og forteller at Ahmad er forsvunnet. Du forteller dem da at han har fått avslag. De reagerer på at du ikke har fortalt dette til dem tidligere, fordi de da kunne ha fulgt ham opp tettere. Du har imidlertid følt deg bundet av taushetsplikten og av at Ahmad ikke har ønsket å snakke om avslaget.

**Som verge, hvordan ville du ha håndtert denne situasjonen?
Generelt, hvordan er en som verge bundet av taushetsplikten?
Finnes det tilfeller hvor en kan gå utover taushetsplikten?**

BALANSEN I HJELPEVERGENS OPPGAVER

Balansen i hjelpevergens oppgaver

Uttalt av en verge:

- Som verge trenger du å bruke litt tid. Ungdommen forteller ikke sine ting på kommando, det må være ro og tid til å snakke. Verge og ungdommen må kunne sitte sammen i en rolig situasjon, hvor ungdommen kan komme ut med det hun eller han har å si. Ungdommen har en usikkerhet på hva det er som foregår; de driver hele tida og sammenlikner seg, de tviler og stoler mer på ryktene. Da kommer jeg inn i bildet, skal jeg prøve å tolke dette, på en måte får jeg en meklerrolle. Ikke minst trenger ungdommen en å stole på, en som synes det er viktig å ta opp kampen for noen som ikke kan beskytte seg...

En verge skal være en talsperson og en formidler for den mindreårige. For å kunne utføre denne oppgaven på en tilfredsstillende måte, er det vesentlig å bygge opp et tillitsforhold med den mindreårige. Det første møtet danner et utgangspunkt for et slikt tillitsforhold. Når en som verge skal representere den mindreårige, kan det også være nødvendig å gå inn i konflikter eller bidra til å oppklare misforståelser. Og gjennom hele oppdraget er det nødvendig å kjenne på egne og den mindreåriges behov. For å kunne utføre oppdraget på best mulig måte, gjelder det å finne sin individuelle balansegang.

I dette kapitlet har vi inkludert følgende:

- Oversikt 8: Det første møtet
- Oversikt 9: Hvor mye skal jeg involvere meg?
- Oversikt 10: Hva gjør en formidler?

DET FØRSTE MØTET

MED ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERE I MOTTAK:

- Ring mottaket.
- Undersøk om den mindreårige har en spesiell kontaktperson blant de ansatte.
- Spør om kontaktpersonen kan hjelpe til med å organisere et første møte.
- Undersøk om det er nødvendig at en tolk er til stede.
- Vurder om du vil møte den enslige mindreårige på mottaket, eller om du foretrekker å gå en tur, gå på kafé osv.

MED ENSLIGE MINDREÅRIGE FLYKTNINGER SOM ER BOSATT:

- Ta kontakt med bokollektivet eller etaten som er ansvarlig for bosetting (flyktingekontor, barnevern osv).
- Arranger et møte med den mindreårige der hvor hun eller han bor, på en kafé, osv.

HVA KAN DU SI OG GJØRE I DET FØRSTE MØTET?

- **Snakk om dagligdagse ting (skole, bosituasjon).**
- **Spør om det er noe han eller hun vil snakke om.**
- **Fortell litt om deg selv.**
- **Fortell om hva en verge er og hva en verge kan bidra med.**
- **Vær forsiktig med direkte spørsmål.**
- **Det er ikke nødvendig å snakke hele tida – det å være stille sammen kan også være et godt møte.**

HVOR MYE SKAL JEG INVOLVERE MEG?

HJELPEVERGEROLLEN:

TALSPERSON OG FORMIDLER

HVORDAN FÅ TIL EN UTVIKLING I FORHOLDET– BASERT PÅ DEN MINDREÅRIGES BEHOV OG DET SOM FALLER NATURLIG FOR VERGEN?

- LA TING UTVIKLE SEG GRADVIS
- BALANSERE MELLOM DET ÅPNE OG LUKKETE, **HOS DEG SELV OG DEN MINDREÅRIGE**
- LYTT TIL DEN MINDREÅRIGE, LYTT TIL DEG SELV

HJELPEVERGEROLLENS FALLGRUVER

- VERGEN FORVENTER TAKKNEMLIGHET
- VERGEN FORVENTER AT DEN MINDREÅRIGE LEVER OPP TIL EGNE ANTAKELSER OM HVA SOM ER RETT OG GALT
- VERGEN KLARER IKKE Å SKILLE MELLOM SEG SELV OG DEN MINDREÅRIGE

HJELPEVERGEROLLENS GLEDER

- BIDRA TIL Å LETTE EN UTSATT LIVSSITUASJON
- BIDRA TIL NYE INNSIKTER, FORNYELSE HOS EN SELV
- BIDRA TIL UTVIKLINGEN AV ET ROMSLIGERE SAMFUNN

HVA GJØR EN FORMIDLER?

NÅR SITUASJONER VIRKER URETTFERDIGE ELLER UFORSTÅELIGE FOR DEN MINDREÅRIGE:

- Bidra til å belyse en vanskelig situasjon fra forskjellige vinkler.
- Bidra til å forklare hendelser eller situasjoner som kan være vanskelige å forstå og som kan virke urettferdige.

NÅR DET OPPSTÅR EN KONFLIKT:

- Når den mindreårige havner i konflikter, kan vergen gå inn som formidler.
- **For å bidra til å etablere og utvikle en dialog, kan det være viktig å huske på følgende:**
- Vær villig til å høre begge parter sine opplevelser av hva som har skjedd.
- Forsøk å finne fram til overensstemmelser og likheter hos begge, som felles frustrasjoner, felles gode intensjoner (som at begge parter har vært opptatt av å gjøre det som syntes riktig i situasjonen).
- Bidra til å identifisere behov.
- Oppmuntre begge til å komme med ideer når det gjelder håndtering av konflikten.
- Delta i vurdering av løsninger.

Ha i mente:

- Hva er nødvendig for å ivareta den mindreåriges rettigheter.
- Hva synes å være "barnets beste" i denne situasjonen.

EVALUERING

EVALUERING

Informasjon om hjelpevergerollen

(Hopp over spm. 1-3 dersom du ennå ikke har hatt noen hjelpevergeoppdrag.)

1. Hvor lenge har du vært hjelpeverge?

2. Hva har du satt mest pris på ved å være hjelpeverge?

3. Hva har du opplevd som de største utfordringene ved hjelpevergerollen?

Evaluering av kurset

4. Hva har du vært mest fornøyd med ved kurset?

5. Hva har du vært mindre fornøyd med ved kurset?

6. Er det noe du hadde ønsket deg mer av?

LITERATURLISTE

- Borchgrevink, Marit C 2002. *Styrke, glede og utfoldelse. Resiliencerettede tiltak for flyktningeungdom*. I **Linjer**, nr. 2, 12. årgang.
- Christie, Helen Johnsen & Waaktaar, Trine, 1997. *Tross alt. Krigstraumatiserte barn og deres helingspotensialer*. I Sveaass, Nora & Hauff, Edvard, 1997. **Flukt og fremtid**. Psykososialt arbeid og terapi med flyktninger, Oslo: ad Notam, Gyldendal.
- Christie, Helen Johnsen & Waaktaar, Trine, 2000. **Styrk sterke sider**. Håndbok i resiliensbyggende grupper for barn med psykososiale belastninger. Oslo: Kommuneforlaget.
- Eide, Ketil, 2000. **Barn i bevegelse**. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger. Høgskolen i Telemark.
- Justis- og politidepartementet, 2003. *Veiledning til verger for enslige mindreårige asylsøkere*.
- Lauritsen, Kirsten, Berg, Berit 2002. **Enslige flyktninger – kollektive utfordringer**. Kommunenes arbeid med enslige mindreårige flyktninger. SINTEF, Trondheim.
- Løvdal, Lene, 2004. *Enslige mindreåriges rettigheter og vergens oppgaver*. Skriv under utarbeiding for prosjektet *Følgesvennen*.
- Max-Neef m.fl., 1989. *Human Scale Development: An Option for the Future*. **Development Dialogue**, 1.

Norsk Folkehjelp

Storgata 33A
0028 Oslo